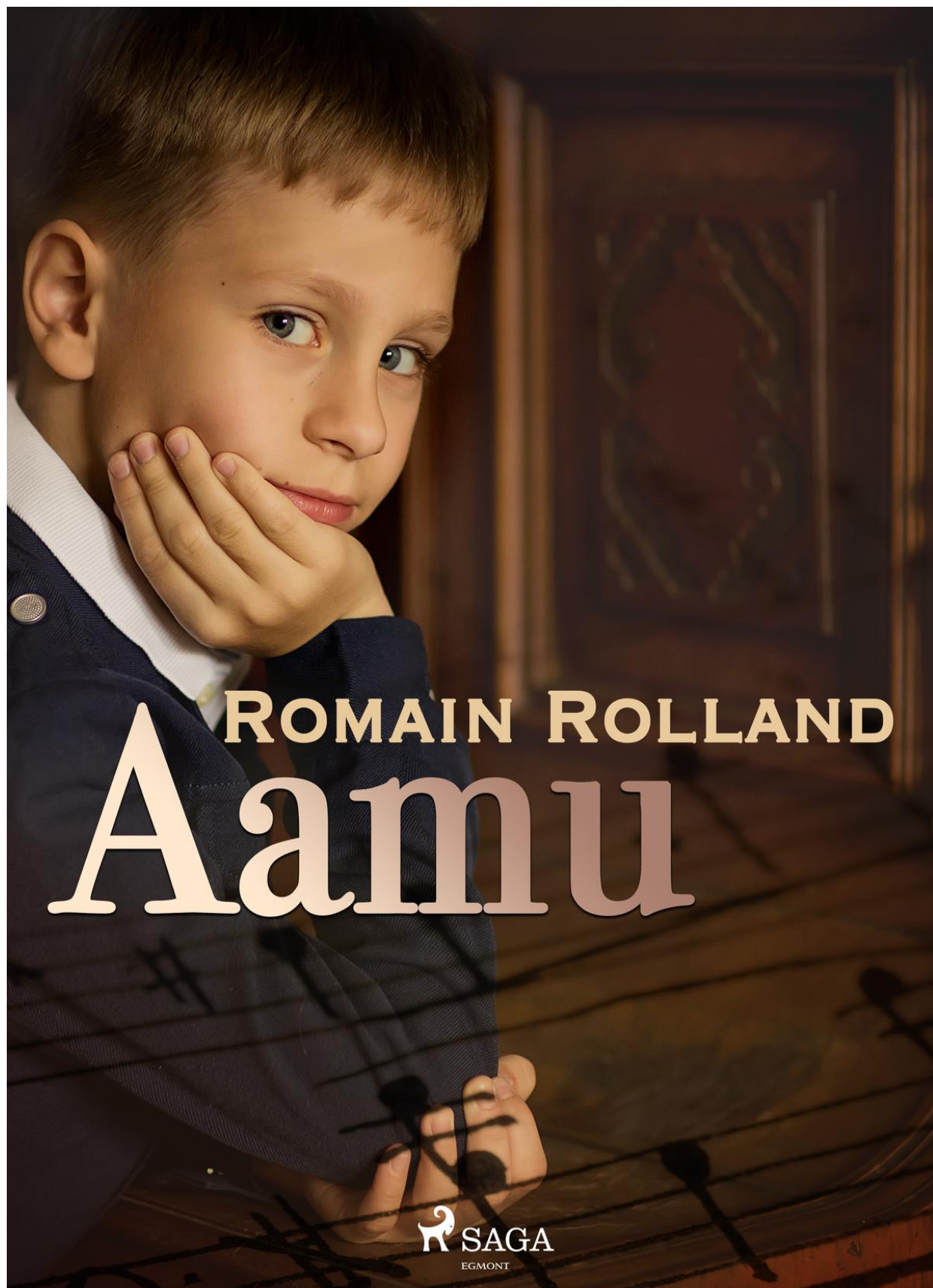

ROMAIN ROLLAND

Aamu

ROMAIN ROLLAND
Aamu

 SAGA
EGMONT

Romain Rolland

Aamu

SAGA Egmont

Aamu

Original title

Le matin

Cover image: Shutterstock

Copyright © 2020 SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726445695

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com – a part of Egmont,
www.egmont.com

I.

Jean-michelin kuolema

Muutamia vuosia on kulunut. Christophe täyttää pian yksitoista vuotta. Hän kehittää itseään edelleen musiikki-alalla. Hän perehtyy harmoniaoppiin Florian Holzerin johdolla, joka on Pyhän Martin urkuri, isoisän ystävä, sangen oppinut mies; tämä opettaa hänelle, että akordit, yhteissointujen sarjat, joita hän enimmäkseen rakastaa, harmoniat, jotka hivelevät hänen korviaan ja sydäntään ja joita hän ei voi kuunnella tuntematta selkäpiissään väristystä, ovat pahoja ja kiellettyjä. Kun Christophe kysyy, minkä tähden, ei hän saa muuta vastausta kuin että niin on asia: sääntö ne kieltää. Koska hän on luonnostaan taipumaton kuriin, niin hän rakastaa niitä yhä enemmän. Hänen suurin ilonsa on keksiä ihailluissa mestareissa niitä ja mennä niitä näyttämään isoisälle tai opettajalleen. Siihen isoisä vastaa, että noissa säveltäjissä se on ihailtavaa ja että Beethoven ja Bach voivat sallia itselleen mitä tahansa. Opettaja ei ole niin taipuisa, vaan ärtyy ja sanoo happamesti, etteivät ne suinkaan ole heidän parhaita tuotteitaan.

Christophe pääsee ilmaiseksi konsertteihin ja teattereihin; hän oppii käsittelemään hiukan kaikkia soittimia. Viulunsoitossa hän on jo melkoinen taituri; ja hänen isänsä on viisaasti tietysti hommannut hänelle paikan orkesterissa. Hän hoitelee siinä tehtävänsä niin hyvin, että hänet nimitetään muutaman kuukauden koetus ajan jälkeen virallisesti *Hof Musik Vereinin* toisen viulun soittajaksi. Niin alkaa hän elättää jo henkeään; eikä se

olekaan liian aikaista; sillä perheen asiat pahenevat yhä. Melchior on tullut arveluttavan kohtuuttomaksi, ja isoisa vanhenee.

Christophe ymmärtää hyvin surullisen asianlaidan; hän on jo vakavan ja huolestuneen näköinen kuin aikamies. Hän täyttää uljaasti velvollisuutensa, vaikkei hän tehtäviensä erikoisesti harrastakaan ja vaikka hän on usein nukahtaa väsymyksestä illalla orkesterissa, sillä siellä täytyy olla myöhään ja hänellä on ikävä. Teatteri ei järkytä enää hänen mieltään niinkuin ennen pienenä. Silloin, pienenä, — siitä on nyt neljä vuotta, — olisi hänen suurin kunnianhimonsa ollut päästä siihen arvoon, jossa hän nyt on. Nyt hän ei rakasta enimpiä niistä kappaleista, joita hänen täytyy soittaa; hän ei uskalla vielä lausua niistä arvosteluaan, mutta pohjaltaan ovat ne hänestä typeriä; ja kun joskus sattumalta soitetaan jotain kaunista, niin on hän tyytymätön hyvänsävyiseen velttouteen, jolla se esitetään: hänen rakastamansa kappaleet tulevat silloin hänen seuralaistensa kaltaisiksi, orkesterin virkatoverien, jotka, kun esirippu laskeutuu ja he lakkaavat puhaltamasta tai hankaamasta soittimiaan, pyyhkivät hymyillen hien otsaltaan ja kertovat toisilleen rauhassa vähäpätöisiä juttujaan, aivan kuin olisivat päässeet voimistelutunnilta. Christophe on nähnyt lähempää myöskin entisen ihanteensa, vaalean, paljasjalkaisen laulajattaren; hän kohtaa hänet usein väliaikoina ravintolassa. Kun nainen tietää, että poika on ollut häneen rakastunut, niin hän suutelee mielellään Christophea; se ei ilahuta Christophea laisinkaan: naisen ihomaali, hajuveden tuoksu, paksut käsivarret ja ahnaus herkkuihin innoittavat Christophea; hän vihaa nyt tuota ihannettaan.

Herttua ei unohtanut vakinaista pianistiaan: tosin ei sitä vaatimatonta eläkettä, jonka hän tuon arvonimen ohella hänelle antoi, suoritettu säännöllisesti, — sitä täytyi

alinomaa mennä pyytämään; — mutta tuon tuostakin sai Christophe käskyn mennä linnaan, kun sinne oli tullut suuria vieraita, tai hyvin yksinkertaisesti, kun heidän Korkeuksiensa päähän pälkähti haluta häntä kuunnella. Se tapahtui melkein aina illalla, hetkinä, jotka Christophe olisi tahtonut olla yksin. Silloin täytyi hänen jättää kaikki ja rientää linnaan niin nopeasti kuin suinkin. Joskus annettiin hänen odottaa etuhuoneessa, sillä päivälliset eivät olleet vielä päättyneet. Lakeijat olivat häneen tottuneet ja puhuttelivat häntä tuttavallisesti. Sitten vietiin hänet saliin, joka oli täynnä kuvastimia ja loisti valoa ja jossa vaativat ihmiset tirkistelivät loukkaavan uteliaasti häneen. Hänen täytyi marssia yli liian liukkaana vaha-permannon, suutelemaan heidän Korkeuksiensa käsiä; ja kuta isommaksi hän varttui, sitä kömpelömmäksi hän tuli; sillä hän tunsikin olevansa naurettava, ja hänen ylpeytensä kärsi siitä.

Sitten asettui hän pianon ääreen, ja hänen täytyi soittaa noille hölmöille: — niin hän heitä arvosteli. — Joskus tuntui hänestä ympäristön välinpitämättömyys niin ahdistavalta, että hän oli vähällä lakata keskellä kappaletta. Hänen keuhkonsa eivät ikäänkuin saaneet ilmaa, hän oli aivan tukehtumaisillaan; hänestä tuntui kuin hän olisi pudonnut tyhjiin avaruuteen. Hänelle syydettiin onnitteluita soiton loputtua; häntä kiusattiin kohteliaisuuksilla; häntä esiteltiin yhdelle ja toiselle. Christophe ajatteli, että hän oli siellä kuin jokin ruhtinaan eläintarhaan kuuluva ihme-elukka, ja että ylistys oli tarkoitettu paremminkin itselleen tarhan omistajalle kuin hänelle. Hän tunsikin olevansa alennustilassa, tuli sairaalaisen luulevaksi ja kärsi siitä sitäkin enemmän, kun ei uskaltanut ajatuksiaan ilmaista. Hän arveli kaikkein viattomimmissa sattumissa loukattavan häntä: jos naurettiin jossakin salin kulmassa, luuli hän, että naurettiin hänelle; eikä hän tiennyt, pilkattiinko hänen pukuaan vai

hänen ruumistaan, hänen jalkojaan vai käsiään. Kaikki oli hänelle nöyryytystä: häntä nöyryytti, jos häntä puhuteltiin, nöyryytti, jos hänelle ei puhuttu, samoin, jos hänelle annettiin namusia kuin lapselle; nöyryytti varsinkin, jos herttua pisti hänen pois lähtiessään hänelle kouraan kultarahan, kuten hän joskus teki, kursailematta kuin ruhtinaan sopi. Christophe oli onneton, että hän oli köyhä, että häntä kohdeltiin köyhänä. Eräänä iltana kiusasi häntä saatu raha niin, että hän heitti sen kotiin palatessaan sisälle eräästä kellarin luukusta. Ja kohta seuraavalla hetkellä olisi hän ollut valmis mihin alennukseen tahansa saadakseen sen takaisin; sillä kotona oltiin velkaa teurastajalle monen kuukauden maksu.

Christophen vanhemmat eivät aavistaneet laisinkaan hänen loukatun ylpeytensä kärsimyksiä. He olivat ihastuksissaan ruhtinaan suosiosta. Louisa-parka ei voinut kuvitella mitään kauniimpaa pojalleen kuin nuo illatsut linnassa, ylhäisessä seurassa. Melchiorille ne olivat ainaisena kerskailun aiheena hänen ystäväpiirissään. Mutta onnellisin heistä kaikista oli isoisa. Hän oli kyllä olevinaan sangen itsenäinen, arvosteleva, maailman mahtavain halveksija; mutta pohjaltaan ihaili hän lapsellisesti rahaa, valtaa, arvonosoituksia, kaikkia yhteiskunnallisia luokitteluja; eikä hänen ylpeytensä tiennyt rajojaan, kun hän näki pojanpoikansa pääsevän niiden joukkoon, joilla nuo edut olivat: hän nautti siitä aivan kuin olisi osa tuosta kunniasta langennut hänellekin, ja vaikka hän koetti tekeytyä kylmäksi, niin hänen kasvonsa loistivat ilosta. Niinä iltoina, jolloin Christophe oli linnassa, hommasi vanha Jean-Michel itsensä jäämään jollakin verukkeella myöhään Louisan luokse. Hän odotti pojanpoikansa paluuta lapsellisen kiihkeästi; ja kun Christophe tuli, teki hän hänelle ensin muka hajamielisenä jonkin pikku kysymyksen, kuten esimerkiksi:

— No, menikö tänä iltana hyvin?

Tai antoi ystävällisen vihjauksen, kuten:

— Kas tuossa meidän pikku Christophe, hän kertoo meille jotain uutta.

Tai lausui hänen mieltään taivuttaakseen ovelan kohteliaisuuden:

— Terve meidän nuorelle ritarillemme!

Mutta Christophe oli jörö ja ärtyinen ja vastasi tuskin: "Hyvää iltaa!" sangen kuivasti, ja meni mököttämään johonkin nurkkaan. Ukon uteliaisuus kiihtyi, hän teki selvempiä kysymyksiä, mutta poika ei vastannut niihin muuta kuin: "Kyllä" tai: "Ei". Muutkin yhtyivät vanhuksen uteluihin ja tiedustelivat jos jotakin; Christophe tuli yhä enemmän tuppisuuksi. Häneltä täytyi lypsää joka sana, kunnes Jean-Michel joutui suunniltaan ja vimmastui ja loukkasi häntä. Christophe vastasi varsin vähän kunnioittavasti, ja kohtaous päättyi yleiseen suuttumukseen. Ukko meni matkaansa ja paukahutti oven kiinni takanaan. Niin turmeli Christophe koko ilon noilta ihmis-raukoilta, jotka eivät voineet ymmärtää hänen pahatuulisuuttaan; eipä ollut heidän vikansa, että he olivat orjasieluja eivätkä aavistaneet maailmassa voitavan muuta olla.

Christophe vetäytyi siis omaan kuoreensa; ja vaikutti hän omaisiaan tuominnut, tunsu hän itsensä ja heidän välillään olevan kuilun. Hän ehkä liioitteli seikkoja, jotka eroittivat heitä toisistaan: ja hän olisi ehkä saanut katsomusten erilaisuudesta huolimatta heidät itseään ymmärtämään, jos hän vain olisi voinut puhua heille avomielisesti. Mutta jokainen tietää, ettei mikään lasten ja vanhempien välillä ole vaikeampaa kuin ehdoton avomielisyys, silloinkin, kun he ovat toisiinsa hellästi kiintyneet; sillä kunnioitus masentaa toisaalta avomielisyyttä; ja toisaalta jälleen estää harhautunut käsitys iän ja kokemuksen ylemmyydestä usein vanhempia ihmisiä ottamasta vakavasti huomioon

lapsen tunteita, jotka ovat monesti yhtä mieltäkiinnittäviä kuin aikuistenkin, ja melkein aina rehellisempiä.

Ihmiset, joita, Christophe kotonaan tapasi, ja keskustelut, joita hän siellä kuuli, veivät hänet yhä loitommalle omaisista.

Siellä kävi usein Melchiorin ystäviä, enimmäkseen orkesterin jäseniä, juoppoja, naimattomia miehiä; he eivät olleet pahoja, mutta jokapäiväisiä luonteita; koti räikkyi heidän nauruaan ja tömistystään. He rakastivat musiikkia, mutta puhuivat siitä raivostuttavan typerästi. Heidän ihastuksensa löyhäsuinen mataluus loukkasi pahoin lapsen puhdasta hartautta. Kun he tuolla tavoin kehuskelivat jotain kappaletta, jota hän rakasti, tuntui hänestä kuin he olisivat loukanneet häntä itseään, hän tuli jyrkän jäykäksi, kalpeni, muuttui kylmäksi kuin jää eikä ollut muka valittavanaan koko musiikista; hän olisi sitä vihannut sellaisilla hetkillä, jos suinkin olisi voinut. Melchior sanoi hänestä:

— Tuolla ei ole sydäntä. Hänellä ei ole mitään tunteita. Minä en tosiaan tiedä, keneen hän on tullut.

Usein lauloivat herrat yhdessä saksalaisia lauluja, — neliäänisiä, neljäjalkaisia, — jotka muistuttivat aina heitä itseään, kulkien raskaasti, juhlallisen typerinä ja halpahintaisin yhteissoinnuin. Christophe pakeni silloin kodin loitoimpaan huoneeseen ja sadatteli seinäin kuullen.

Isoisällä olivat myöskin omat ystävänsä: urkuri, verhoilija ja kelloseppä, kontrabasso, loruavia vanhuksia, jotka märehitivät alinomaa samoja sukkeluuksia ja jauhoivat iänikuisia pohtimisiaan taiteesta, politiikasta tai seudun sukujen syntyperästä, — paljoa vähemmän innostuneina puhumiinsa aineisiin kuin saadakseen itse puhua ja onnellisina siitä, että joku heitä kuunteli.

Mitä Louisaan jälleen tuli, hänen luonaan kävi ainoastaan muutamia naapurin naisia juoruja tuomassa, ja silloin tällöin joku "hyväatekeväinen" rouva, joka muka

ajatteli häntä ja kävi sillä verukkeella pyytämässä häntä apunaiseksi seuraaviin päivälliskutsuihinsa, käyttäen samalla tilaisuutta hyväkseen valvoa Louisan lasten uskonnollista kasvatusta.

Mutta vieraista ei Christophesta ollut kukaan vastenmielisempi kuin Theodor-eno. Hän oli isoisän poikapuoli, Claran, Jean-Michelin ensimmäisen vaimon poika. Hän oli osakas suuressa kauppahuoneessa, joka oli liikesuhteissa Afrikaan ja kaukaiseen Itään. Hän edusti hyvin tuota uutta saksalaistyyppiä, joka koettaa ylimielisesti halveksia rotunsa vanhaa ihanteellisuutta ja jumaloi voitonhuumassaan voimaa ja maailman menestystä siinä määrin, että voi arvata sen olevan tottumaton näkemään niitä puolellaan. Mutta koska on vaikeaa yhtäkkiä muuttaa jonkun kansan vuosisatoja vanhaa luonnetta, niin tunkeusi tässäkin miehessä tukahdutettu ihanteellisuus esille joka hetki puheissa, tavoissa, moraalisissa tottumuksissa, Goethen lauseiden lainaamisessa pienimmissäkin kotoisissa hommissa; ja koko pyrkimys oli merkillistä omantunnon ja omanvoitonpyynnin sekoitusta, omituista yritystä sulattaa toisiinsa vanhan saksalaisen porvariston kunniaperiaatteita ja uusien kauppahuone-palkkasoturien häikäilemättömyyttä: sekoitus, joka haiskahti ilkeänlaisesti ulkokultaisuudelta, — ja teki saksalaisen voiman, voitonhimon ja itsekkyyden muka kaiken oikeuden, totuuden ja suoruuden perikuvaksi.

Christophen puhdasta sielua tämä loukkasi katkerasti. Hän ei kyennyt päättelemään, oliko hänen enonsa oikeassa; mutta hän inhosi häntä ja tunsu hänet vihamieheksien. Isoisäkään ei rakastanut Theodorin periaatteita ja nousi usein niitä vastaan; mutta väittelyssä hän pian joutui tappiolle, sillä Theodorin, joka oli taitava kääntelemään sanoja, ei ollut vaikeaa tehdä vanhuksen ylevää yksinkertaisuutta naurettavaksi. Jean-Michel häpesi lopuksi

hyvää sydäntään; ja näyttääkseen, ettei hän ollut niin takapajulla kuin luultiin, koetti hän puhua niinkuin Theodor: moinen kuului hänen suussa ontolta, ja se oli hänestä itsestäänkin noloa. Kuinka eri tavalla hän ajattelikin asioita, niin vaikutti Theodor kuitenkin häneen voimakkaasti; hän kunnioitti käytännöllistä notkeutta, jota hän kadehti sitä enemmän, kun hän tiesi itse olevansa sitä täydellisesti vailla. Hän haaveksi jollekin pojanpojistaan sellaista asemaa kuin Theodorilla oli. Samaa aikoi myöskin Melchior, joka määräsi nyt Rudolfin seuraamaan enon jälkiä. Sitäpaitsi koetti koko kotiväki imarrella rikasta sukulaista, jolta toivottiin kaikenlaista apua. Eno jälleen näki olevansa siellä tarpeellinen, ja käytti hyväkseen sitä etua kärkeäkseen perheen asioissa; hän sekautui kaikkeen, ilmaisi mielipiteensä kaikesta eikä liioin salaillut rajatonta halveksumistaan taidetta ja taiteilijoita kohtaan; päinvastoin hän sitä oikein toivotusti julkasi, nöyryyttääkseen musiikkia harjoittavia sukulaisiaan; laskipa hän heidän kustannuksellaan tökeröä ivaakin, jolle Melchior ja Jean-Michel arkamaisesti nauroivat.

Varsinkin Christophe oli enon pilkkatauluna; mutta hän ei ollut suinkaan kärsivällinen uhri. Hän vaiken, puri hammasta ja näytti tuimalta. Toinen nautti hänen mykästä raivostaan. Mutta eräänä päivänä, kun Theodor ruokapöydässä kiusasi häntä tavallista törkeämmin, sylkäisi Christophe kiukusta suunniltan häntä vasten kasvoja. Siitä tuli kauhea selkkaus. Solvaus oli niin suunnaton, että eno oli hetken sanaton ällistyksestä; sitten sai hän puheensa lahjan ja syyti hirveästi haukkumisia. Christophe istui paikallaan aivan kuin kivettyneenä, niin kauhistunut hän oli teostaan, ja otti tuiskuna satavat lyönnit vastaan tuntematta niitä; mutta kun häntä tahdottiin kiskoa polvilleen enon eteen, niin hän riehahti, tyrkkäsi nyrkillään äidin tieltänsä ja ryntäsi ulos. Hän juoksi kaupungista

maalle päin eikä seisattunut ennenkuin oli juoksuun tikahtua. Hän kuuli itseään kaukaa huudettavan; ja hän ajatteli, eikö olisi parasta heittäytyä virtaan, kun ei kerran voinut siihen vihamiestään paiskata. Hän vietti koko yön taivasalla. Aamun sarastaessa hän meni kolkuttamaan isoisänsä oveen. Vanhus oli niin levoton Christophen katoamisesta, — hän ei ollut saanut unta silmäänsä koko yönä, — ettei hän tohtinut häntä torua. Hän vei Christophen takaisin kotiin, ja siellä varottiin virkkamasta hänelle enää mitään, sillä nähtiin, että hän oli ylen kiihtyneessä tilassa; ja häntä täytyi kohdella säästävästi, sillä hänen oli sinä iltana soitettava linnassa. Mutta monta viikkoa kiusasi Melchior häntä vaikerruksilla, — kääntymättä muka erikoisesti kenenkään puoleen, — miten hän koetti olla moitteettomalla elämällä ja kauniilla käytöksellä esikuvaksi olennoille, joilta saa palkakseen häpeää. Ja kun Theodor-eno kohtasi Christophen kadulla, käänsi hän pois päänsä ja puristi nenäänsä kamalan inhon elein.

Niukka kotoinen suopeus sai Christophen pysyttelemään sieltä poissa niin paljon kuin mahdollista. Hän kärsi ainaisesta pakosta, johon hänet siellä tahdottiin alistaa: siellä oli liian paljon sellaisia seikkoja ja ihmisiä, joita hänen olisi pitänyt kunnioittaa, eikä hän edes saanut kysyä, miksi; moiseen kohteliaisuuteen ei Christophella ollut pienintäkään taipumusta. Kuta enemmän häntä koetettiin kesyttää ja tehdä hänestä pieni saksalainen porvari, sitä kiivaammin tahtoi hän päästä vapauteen. Hän olisi halunnut piehtaroida niinkuin varsa ruohikossa, tappavan-ikäväin ja teennäisten istuntojen jälkeen, jotka hän sai viettää orkesterissa tai linnassa, liukua takalistollaan ja uusilla housuillaan pitkin ruohopengermää tai tapella kivillä korttelin katupoikain kanssa. Ettei hän sitä useasti tehnyt, ei johtunut torien ja selkäsaunan pelosta, vaan siitä,

ettei hänellä ollut tovereita; hänen ei onnistunut päästä ystävällisiin väleihin toisten lasten kanssa. Katupojatkaan eivät tahtoneet leikkiä hänen seurassaan, sillä hän käsitti leikin liian vakavasti ja hänen iskunsa olivat kovakouraisia. Toisaalta jälleen hän oli tottunut olemaan yksikseen ja poissa ikäistensä joukosta: hän häpesi, että oli tottumaton leikeissä, eikä uskaltanut yhtyä niihin. Silloin ei hän ollut niistä muka valittavinaan, vaikka hän kovasti toivoi, että häntäkin kutsuttaisiin leikkimään. Mutta kukaan ei sanonut hänelle mitään; ja hän lähti omille teilleen, suruissaan, vaikka välinpitämättömän näköisenä. Hänen ainoa onnensa oli samoella pitkin teitä Gottfried-enon kanssa, kun eno oli seudulla. Christophe lähestyi häntä yhä enemmän, hänen riippumaton luonteensa veti poikaa puoleensa. Hän ymmärsi nyt niin hyvin Gottfriedin ilon harhailla pitkin kyllä, olematta mihinkään sidottuna! Usein lähtivät he yhdessä illalla maalle, kulkivat ilman matkan määrää suoraan eteensä, ja kun Gottfried unohti aina ajan, tulivat he kotiin hyvin myöhään ja saivat haukkumisia. Ihaninta oli kuitenkin pujahtaa pois kotoa yöllä, kun kaikki muut nukkuivat. Gottfried tiesi kyllä, että se oli pahoin tehty; mutta Christophe suorastaan rukoili häntä: eikä eno itsekään voinut vastustaa sellaista viettelystä. Sydänyöllä tuli Gottfried kadulle talon kohdalle ja vihelsi sovitulla tavalla. Christophe oli mennyt maata täysissä vaatteissa. Hän pujahti sängystä, otti kengät käteensä, hiipi hengitystään pitäen viekkaasti kuin metsäläinen keittiön ikkunaan, joka oli kadulle päin, ja kiipesi pöydälle; Gottfried otti hänet ulkona vastaan olkapäilleen. Ja he lähtivät kuljeskelemaan onnellisina kuin koulupojat.

Joskus he tapasivat Jeremiaan, kalastajan, joka oli Gottfriedin ystävä; ja hänen venheessään he soluttelivat kuutamossa pitkin jokea. Airoista tippuva vesi soi pieninä yhteissointuina, kromaattisina nuotteina. Usva, valkea kuin